

DR. MÜLLER, ÉVA - DR. MÜLLER, GERHARD:

A MEZŐGAZDASÁGI ÉS AZ IPARI TŐKE ÖSSZEFONÓDOTSÁGA ÉS HATÁSA
A MONOPOLTŐKE URALOMRA JUTÁSÁRA A MEZŐGAZDASÁGBAN ^{x/}

1. Az agrár-ipari összefonódás mint a monopoltőke
mezőgazdaságra gyakorolt befolyásának anyagi
alapja

A mezőgazdaság és az ipar összefonódása a mai időkben a kapitalista ipari országokban az egyik fő oka a monopóliumok mezőgazdaságra gyakorolt növekvő befolyásának. Már Lenin felhívta a figyelmet arra, hogy "A monopólium, létrejötté után ... az élet minden területére elkerülhetetlenül betör."^{1/} A monopóliumnak ez az agresszív jellege is kifejezésre jut abban, hogy a mezőgazdaságban egyre növekszik a monopolista befolyás.

A monopóliumok mezőgazdaságba történő behatolásának legjelentősebb anyagi alapját az ipar és a mezőgazdaság összefonódása képezi. A termelőerők fejlődésének következménye, "hogy a nyersanyagfeldolgozás különböző ágazatai /és a feldolgozáshoz szükséges egyéb tevékenységek/ sorra leváltak a mezőgazdaságról, és önálló iparágak lettek..."^{2/} A mezőgazdaság egyre inkább kapcsolatba került az ipar különböző ágazataival. "Minél inkább

---

x/ Az NSzK 1954-es, 1958-as, 1962-es, 1967-es és 1972-es input-output tábláinak felhasználásával készült.

kifejlődik a nagybani mezőgazdaság, annál inkább vásárolja "egy öt megelőző termelés" termékeit és adja el a sajátjait."^{3/}

A különböző ágazatok és termékek közötti gazdasági kapcsolatok alapja tehát az ipar és a mezőgazdaság közötti munkamegosztás, amely a kézi munkáról a gépi munkára, a tenyészállatok alkalmazására történő átállással egyre fokozódik. A gépesítés folyamata Nyugat-Európa legjelentősebb országaiban, összesen mintegy 10-15 évet igényelt és a 60-as évek vége felé valósult meg.^{4/} A gépesítés a kemizálás, új növényfajták, jobb vetőmagok alkalmazása, a kártevők elleni hatékonyabb védekezés, speciális takarmánykeverékek felhasználása, a hibridtermesztés, az állatgyógyászat fejlődése, stb. következtében gyors ütemben fejlődött a kapitalista mezőgazdaság, nőtt a mezőgazdasági termelés és az ipari termékek felhasználása. A mezőgazdaság összefonódott a termelési eszközök gyártásával, mindenekelőtt a gépgyártással, a vegyiparral és az építőiparral. A piacokon ugyanakkor megnőtt az élelmiszerek és a mezőgazdasági nyersanyagok iránti kereslet, ami tovább fokozta a mezőgazdasági termékek feldolgozását az ipar különböző területein.

Az élelmiszeripar az egyik legnagyobb forgalmat lebonyolító iparággá vált. 1977-ben pl. az NSzK élelmiszeripara 106,2 milliárd márkát realizált, ez az egész ipar forgalmának 11,5 százalékát adta. Az élelmiszeriparban az egy foglalkoztatottra jutó forgalom 254 600 márka volt, ami tetemesen meghaladta az egész ipar átlagát /128.000.- márka/.^{5/}

Az élelmiszeriparon belül a forgalom nagysága alapján a tejfeldolgozás /19,94 milliárd márka/, a sörgyártás /11,01 milliárd márka/ és az édességgyártás /7,12 milliárd márka/ vezet.^{6/}

A mezőgazdasági ártermelés növekedése, egy jelentős termelési eszközgyártó ipar és egy feldolgozóipar kialakulása képezte az alapját annak, hogy a mezőgazdaság izoláltsága, relativ önállósága megszűnt, és a mezőgazdaság kapcsolatai a neki termékeket adó és a tőle termékeket átvevő ágazatokkal mind mennyiségüket, mind minőségüket tekintve gyors ütemben fejlődtek. Ezekben a változásokban ugyan a termelőerők objektív fejlődési folyamata nyilvánul meg, azonban maga a folyamat a monopolizáció növekvő gazdasági és politikai uralma mellett megy végbe. Ebből a szempontból tehát a növekvő monopolizálódás fontos részének tekinthető. A mezőgazdasági termékek termelésében közvetve vagy közvetlenül résztvevő üzemek közötti viszonyokra a kapitalizmus viszonyai, a kizsákmányolás és az elnyomás jellemzők. A dolgozó parasztok áru-termelőkként mint eladók és mint vevők kénytelenek üzleti kapcsolatba lépni a mezőgazdasági termelési eszközgyártókkal, a feldolgozóiparral és a kereskedelemmel. Arra kényszerülnek, hogy a bankoktól hiteleket vegyenek fel. A monopolizáció a paraszt-ság feletti uralma erősödik s ezzel fokozódik a kizsákmányolás is. Lenin rámutatott ezekre a tényekre amikor az USA mezőgazdaságát tanulmányozta az imperializmus kialakulása idején: "Az ipar és a mezőgazdaság közötti ellentétet a kapitalizmus nemcsak hogy nem küszöbölte ki, hanem ellenkezőleg, egyre inkább kiszélesíti és kiélezi. A mezőgazdaságot mind erősebben és erősebben nyomasztja a tőke, amely főleg a kereskedelem és az ipar területén képződik."^{7/}

Egyrészt a monopóliumok hatalmi pozíciói saját mezőgazdasági üzemükön vagy a vertikális integráció révén hatalmuk alá vont paraszti gazdaságokon keresztül erősödnek. Másrészt a mun-

kamegosztás és a specializáció következtében az ipar, a mezőgazdaság valamint a kereskedelem között mennyiségileg nagymértékben megnövekedett gazdasági kapcsolatok már minőségileg új fokot is jelentenek. E folyamat során az ipar, a mezőgazdaság és a kereskedelem összefonódik egymással.

Ez az összefonódási folyamat az anyagi alapja a monopóliumok gazdasági hatalma további növekedésének az idegen tőkék felletti hatalmuk erősödésének. Eközben a mezőgazdasági üzemeket, a mezőgazdasági feldolgozóipar kis- és középvégeit, a mezőgazdasági termelési eszközgyártást és az agrárkereskedelmet bekapcsolják a monopolista ujratermelési folyamatba. A mezőgazdaság és az ipar közötti új, magasabbszintű szintézis - amiről Marx olyan előrelátóan írt ^{8/} az imperialista országok mai gazdasági és politikai erőviszonyai között azt jelenti, hogy a mezőgazdaságot és a parasztságot teljes mértékben bevonják a monopolista uralmi és kizsákmányolási rendszerbe.

Mindezekhez kapcsolódva az agrár-ipari összefonódás fejlődéstendenciáit és intenzitását az NSzK példáján keresztül vizsgáljuk. Erre az ad lehetőséget, hogy az 1954-től 1972-ig rendelkezésre álló input-output táblák adatai alapján hosszabb időszaktól átfogva alaposan elemezhető a mezőgazdaság és a vele kapcsolatban lévő ágazatok összefonódásának foka és felvázolhatók ennek fejlődéstendenciái. ^{9/} Így tényeken keresztül is bizonyíthatjuk, hogy az agrár-ipari összefonódás a mezőgazdaság monopolizálódásának legjelentősebb anyagi alapja.

2. A mező- és erdőgazdaság és a számukra terméket szállító ágazatok összefonódottságának mértéke

A Német Közgazdaságtudományi Intézet /Nyugat-Berlin/ 1954-től 1967-ig minden évre készített egy input-output táblát az NSzK gazdaságára, amelyeket egységesen 12 ágazatra osztott:

- mező- és erdőgazdaság, amely magában foglalja a halászatot is,
- ipari ágazat,
- építőipar,
- kereskedelem,
- közlekedés,
- egyéb szolgáltatások.

Az ágazatok elhatárolása szervezeti elv alapján történt, mely szerint a legkisebb egység az üzem.

Az állandó tagolás révén könnyebbé vált az összefonódás vizsgálata az egyes években. Emellett meg kell említenünk, hogy 4 évben, 1954-ben, 1958-ban, 1962-ben és 1967-ben az adatokat egy jóval részletesebb, 56 szektoros input-output táblából nyertük. Ebből a négy évből kiindulva /amelyek adatait alapadatoknak tekintettünk/ a többi év tábláinak adatai részben becslések. Az anyagfelhasználás strukturáját azonban változtatás nélkül vetjük át.^{10/} Ezért a következőkben csak az 1954-es, az 1958-as, az 1962-es és az 1967-es év input-output tábláit hasonlítjuk össze egymással.^{11/} A táblázatban szereplő összes adat az adott év folyó árain szerepel. Az árváltozások hatásának becsléséhez a Német Közgazdaságtudományi Intézet árindexeket dolgozott ki.^{12/}

1972-re vonatkozóan egy szintén részletes, 56 szektoros^{13/} input-output tábla állt rendelkezésre folyó áron, amit mi 14 szektorosra tömörítettük.^{14/}

Az input-output táblák oszlopaiban az egyes ágazatoknak más ágazatból történő felhasználása szerepel /nyersanyag, félkésztermék, segédanyag, energia/. Az egyes ágazatok anyagfelhasználásának mértéke azok termelési szintjétől függ. A függőség a közvetlen anyagfelhasználási koefficiensekkel mutatható ki.

Az első táblázatban a mező- és erdőgazdaság közvetlen anyagfelhasználási koefficiensei találhatók /1-től 12-ig/ az 5 kiemelt évben. Ebből a táblázatból egyrészt megállapítható, hogy a népgazdaság 12 ágazata teljesen különböző mértékben fonódott össze a mező- és erdőgazdasággal annak anyagfelhasználását tekintve, másrészt képet kaphatunk az összefonódás fejlődési tendenciáiról.

Az az öt ágazat, amely a legszorosabban összefonódott a mező- és erdőgazdasággal 1972-ben sorrendben a következő volt:

- élelmiszer- és édességgyártás,
- vegyipar,
- egyéb szolgáltatások,^{15/}
- kereskedelem,
- acél-, gép-, közlekedési eszközgyártás.

Az öt ágazat koefficienseinek együttes abszolút összege 1954-ben 0,195120 és 1972-ben 0,287506 volt. Az is figyelemre méltó, hogy a mező- és erdőgazdaság összes anyagfelhasználása 1954-ben a bruttó termelési érték 27,9 százalékát, 1972-ben pedig 37,8 százalékát adta. E két tényező következtében a mező- és erdőgazdaság által felhasznált anyagoknak 1954-ben 69,9 és 1972-ben 76,1

százaléka ebből az öt ágazatból származott.

A 12 ágazat közül a mező- és erdőgazdaságban a legalacsonyabb a saját termékből történő felhasználás. Ezt követi az építőipar, amelynek belső felhasználása az anyagfelhasználási koefficiens szerint 1954-ben 0,03145 és 1972-ben 0,034339. Még ez is háromszor, illetve ötször olyan magas, mint a mező- és erdőgazdaságban. /1-5. táblázatok alapján./ Így tehát a mező- és erdőgazdaság az NSZK gazdaságának azon ágazata, amely a népgazdaság többi ágazatával a legnagyobb mértékben összefonódott.^{16/}

Az acél-, a gép-, és a közlekedési eszközgyártás az 1. táblázat adatai alapján kevésbé szoros kapcsolatban van a mezőgazdasággal, mert itt csak az anyagszállításokat vettük figyelembe. Az acél-, gép- és közlekedési eszközgyártás termelésének több mint felét azonban beruházásokra fordítják. /Lásd: 1-5. táblázatok./ A beruházásokat azonban nem tagolták felhasználók szerint, így a mező- és erdőgazdaságnak történő szállítások nem elemezhetők. Az 1. táblázatban szereplő, az acél-, gép- és közlekedési eszközgyártás területéről történő közvetlen anyagfelhasználási koefficiens tehát csak a mezőgazdasági termeléshez szállított alkatrészekre, kis berendezésekre és az anyagokhoz sorolható termékekre vonatkozik.

Meglepő tény, hogy az élelmiszer- és édességgyártás szállítja a legtöbb anyagot a mezőgazdaságnak, hiszen inkább csak az ismert, hogy ezen ágazatok a mezőgazdasági termékek legfőbb felhasználói. Az élelmiszer- és édességipar azonban takarmányt, tejet, tejtermékeket, malomipari termékeket^{17/} szállít a mezőgazdaságnak nagy tételekben, így a mezőgazdaság legfontosabb szállító

közé tartozik.

A mező- és erdőgazdaság összefonódásának fejlődése a népgazdaság többi területével az 1. táblázatban szereplő koefficiensek alapján a következőképpen jellemezhető:

a/ A mező- és erdőgazdaság összes anyagfelhasználása a bruttó termelési értéken belül /1. táblázat 1-12. összesen/ nagymértékben megnőtt /28 százalékról 38 százalékra/, ennek megfelelően jelentős mértékben csökkent az "értéktermelés",^{18/}

b/ Abban a három ágazatban, amelyek leginkább összefonódtak a mező- és erdőgazdasággal, /élelmiszer- és édességgyártás, vegyipar, egyéb szolgáltatások/ jelentősen fokozódott az összefonódás intenzitása;

c/ Növekvő összefonódás jellemző a következő ágazatokkal: energiagazdálkodás, bányászat, kereskedelem, közlekedés és hírközlés, építőipar /1962-től/;

d/ A többi ágazatnak a mező- és erdőgazdasággal való összefonódottságára jelentős ingadozások jellemzőek. Nincs azonban olyan terület, amelynek a mező- és erdőgazdasággal való összefonódása csökkenő tendenciát mutatna.

A mező- és erdőgazdaság és a halászat közvetlen anyagfel-
használási koefficiensei az NSzK-ban 1954-ben, 1958-ban,
1962-ben, 1967-ben és 1972-ben

1. táblázat

Ágazat	1954	1958	1962	1967	1972
1. mező- és erdő- gazdaság, ha- lászat	0,006474	0,005442	0,005948	0,006988	0,012244
2. energiaterme- lés, bányászat	0,021614	0,022289	0,027056	0,027221	0,022194
3. vegyipar	0,060757	0,062345	0,072366	0,075596	0,078591
4. Vas- és acél színesfémter- melés	0,014642	0,013686	0,015092	0,011485	0,011315
5. acél-, gép- és közlekedési esz- közgyártás	0,032769	0,029572	0,034603	0,034670	0,027640
6. elektrotechnika	0,006673	0,006963	0,008056	0,007476	0,009048
7. fa-, papir-, bőr és textilgyártás	0,016584	0,015287	0,017539	0,017498	0,012008
8. élelmiszer- és édességgyártás	0,053636	0,070588	0,096023	0,10631	0,097949
9. építőipar	0,007669	0,007723	0,007240	0,008803	0,008314
10. kereskedelem	0,015338	0,019087	0,023036	0,027844	0,029941
11. közlekedés és hírközlés	0,010010	0,011164	0,011387	0,011891	0,015675
12. egyéb szolgál- tatások	0,032620	0,036815	0,028953	0,047129	0,053385
1-12 összesen:	0,278785	0,300960	0,357308	0,382909	0,378305
13. állam	0,004631	0,006002	0,007512	0,007963	0,008087
14. külföld /import/	0,023855	0,030972	0,031509	0,041143	0,050682
15. leírások	0,048307	0,060824	0,079198	0,092904	0,110404
16. indirekt adók -támogatások	0,047311	0,009604	-0,007818	-0,001896	-0,017719
17. értéktermelés	0,597111	0,591638	0,532291	0,476977	0,470241
1-17. bruttó terme- lési érték	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000
Mill.DM	20080	24990	29420	36920	44020

Annak érdekében, hogy a mező- és erdőgazdaság mint anyag-felhasználó ágazat és a többi népgazdasági ágazat közötti technikai-technológiai összefonódás intenzitását és fejlődését pontosabban megismerhessük, a következőkben megpróbáljuk kiszűrni annak a három tényezőnek a hatását, amelyek az összefonódás technikai-technológiai fejlődésének vizsgálatát torzíthatják.

- Az árváltozások, amelyek az egyes ágazatoknak az árakban kifejezett termelési értékét különbözőképpen erősen befolyásolják;

- Az "értéktermelésnek" és az egyéb felhasználásnak /import kivételével/ az állami pénzügyi eszközökkel, adókkal befolyásolt állandóan változó aránya a mező- és erdőgazdaságban;

- Az import anyagfelhasználás változó aránya.^{19/}

E számításokat csak négy ágazatra vonatkozóan végeztük el, a mező- és erdőgazdaságra, és arra a három ágazatra, amelyek vele a legszorosabban összefonódtak.

Ha összehasonlítjuk a korrigált és korrigálatlan közvetlen anyagfelhasználási koefficienseket, azt tapasztaljuk, hogy a mező- és erdőgazdaság területén jóval nagyobb a saját forrásból történő anyagfelhasználás, ha kiküszöböljük az importot és az egyéb korrigáló tényezőket. Így is egyértelműen felismerhető azonban a saját forrásból történő felhasználás csökkenő tendenciája. Azt is láthatjuk továbbá, - ha megvizsgáljuk azt a három kiválasztott népgazdasági ágat, amelyek a mező- és erdőgazdaság által szállított anyagok igen nagy hányadát adják - hogy csak az élelmiszer- és édességiparral való kapcsolat alakulása mutat egyértelműen növekvő tendenciát, pedig a korrekciós tényezők erre csökkentőleg hatnak.

A mező- és erdőgazdaság kapcsolatainak bővülése a vegyiparral,

valamint az acél-, gép- és közlekedési eszközgyártással az anyagfelhasználás szempontjából csak látszólagos. A koefficiensek korrigálása után a növekvő tendencia csökkenővé vált.^{20/} További statisztikai adatok segítségével, amelyeket a 2. táblázatban közlünk, további meglepő következtetésekre juthatunk.

Belföldi traktorforgalom az NSzK-ban

1958-tól 1972-ig

2. táblázat

Év	Milliárd DM	Darab
1958	1,730	122 101
1962	2,342	104 518
1967	2,145	94 190
1972	1,909	63 763

Megjegyzés: 1954-re vonatkozóan nem álltak rendelkezésünkre adatok

Forrás: Elelmiszér-, mező- és erdőgazdaság statisztikai évkönyve. Hamburg és Berlin, 1974. 56. old.

Ugyanott, 1970. 55-56. old; ugyanott, 1963. 56, 59. old.

Ezek az adatok azt mutatják, hogy az NSzK-ban a mezőgazdasági gépgyártás által a mezőgazdaságnak eladott traktorok száma csökkenő tendenciát mutat, ami szintén azt igazolja, ami az input-output táblából érzékelhető, vagyis, hogy a mezőgazdaság felhasználása a traktorgyártás termékeiből csökkenő.^{21/}

Az input-output táblázat alapján felállítható matematikai modell segítségével a közvetlen anyagfelhasználási koefficienseken kívül a teljes anyagfelhasználás is meghatározható, amelyben figyelembe vesszük a közvetett kapcsolatokat is. Két-két ágazat közötti közvetett kapcsolat az összes többi ágazatot is érinti, végtelen sok lépcsőfokon keresztül. Azonban minél több fokozatot veszünk figyelembe, annál kisebbek az egy-egy fok által közvetített kapcsolatok, egyre jobban megközelítik a közvetett anyagfelhasználási koefficiens határértékét, amely a közvetlen anyagfelhasználási koefficienssel együtt adja a teljes anyagfelhasználást.

A mező- és erdőgazdaság teljes anyagfelhasználási koefficiensei a 3. táblázatból olvashatók le.

Ha a teljes anyagfelhasználási koefficienseket összehasonlítjuk a közvetlenekkel, azt látjuk, hogy köztük mind sorrendiségüket illetően, mind fejlődési tendenciáikat tekintve különbségek vannak. A mező- és erdőgazdasággal a legszorosabb összefonódást mutató öt ágazat sorrendje 1972-es adatok alapján a következő:

vegyipar

élelmiszer- és édesnőgyipar

egyéb szolgáltatások

kereskedelem

acél-, gép- és közlekedési eszközgyártás.

Ez ugyanaz az öt ágazat, amelyekről már szó volt, csak az első két ágazat helyet cserélt. Az öt ágazattal való összefonódás mértéke jelentősen magasabb, ha mind a közvetlen, mind a közvetett kapcsolatokat vizsgáljuk. Így pl. 1972-ben a mező- és er-

dőgazdaság 1 DM végső felhasználásához 12,9 pfenniget használt fel az élelmiszer- és édességipar termékeiből, 13,3 pfenniget a vegyipar termékeiből.

A mező- és erdőgazdaságnak a többi népgazdasági ágazattal való összefonódottságának fejlődési tendenciáit csak korrigálatlan teljes koeficiensek alapján vizsgálhatjuk, itt nincsen lehetőség a korrigálásnak olyan egyszerű módjára, mint a közvetlen anyagfelhasználás területén. Egyértelműen emelkedő tendenciát mutat a vegyipar, az építőipar, a közlekedés, az egyéb szolgáltatások, a kereskedelem és az elektrotechnika koeficiense. Csökkenő tendenciájú viszont a vas- és acélgyártás és a fa- és papíriparé. A többi terület, az energiagazdálkodás, a bányászat, az acél- a gép- és a közlekedési eszközgyártás felhasználásának tendenciája változó.

A teljes anyagfelhasználás koefficiensek a mezőgazdaság
és az erdő- és vízgazdálkodás területén az NSzK-ban
1954-ben, 1962-ben, 1967-ben és 1972-ben
/teljes import-koeficiens/

3. táblázat

Ágazatok	1954	1958	1962	1967	1972
1. erdő- és mezőgazdaság	0,0324	0,0356	0,0424	0,0459	0,039339
2. energiazdálkodás, bányászat	0,051330	0,050660	0,055838	0,052613	0,045017
3. vegyipar	0,098236	0,098529	0,11881	0,12449	0,132990
4. vas- és acélgyártás	0,043560	0,037789	0,039717	0,030362	0,031413
5. acél- gép- és közlekedési eszközgyártás	0,047370	0,043343	0,051000	0,051737	0,045059
6. elektrotechnika	0,017705	0,017465	0,021509	0,020251	0,027441
7. fa- és papíripar	0,044665	0,039631	0,041564	0,038297	0,035666
8. élelmiszer- és édeségipar	0,078270	0,099039	0,13463	0,14929	0,129409
9. építőipar	0,011250	0,010890	0,009771	0,012220	0,013413
10. kereskedelem	0,035088	0,039673	0,049297	0,055901	0,055256
11. közlekedés	0,028375	0,030716	0,035734	0,037686	0,040734
12. egyéb szolgáltatások	0,048132	0,055055	0,061161	0,074278	0,087960

3. Az erdő- és mezőgazdaság összefonódása a termékeit
felhasználó ágazatokkal az NSzK-ban

Ebben a szemléletben az input-output táblázat adataiban az ágazat mint saját termékeinek kibocsátója szerepel. A kibocsátó ágazat szempontjából az a fontos, hogy a különböző ágazatok termékeiből milyen mennyiséget igényelnek. A kibocsátási koefficiensek a 4. táblázatban találhatók. Ebben a táblázatban csakugy, mint az előzőkben leolvasható a mező- és erdőgazdaság más területekkel való összefonódásának változó intenzitása és eltérő fejlődési tendenciája. Az összefonódottságot most a mező- és erdőgazdaságot mint kibocsátót tekintve vizsgáljuk.

A mezőgazdaság és az erdő- és vízgazdálkodás termelésének
szállítási koefficiensei az NSzK-ban 1954-ben, 1958-ban,
1962-ben és 1972-ben

4. táblázat

Ágazatok	1954	1958	1962	1967	1972
1. mezőgazdaság, erdő- és vízgazdálkodás	0,006474	0,005442	0,005948	0,006988	0,012244
2. energiagazdálkodás, bányászat	0,001942	0,002081	0,001903	0,001490	0,002135
3. vegyipar	0,007570	0,007243	0,008226	0,009642	0,086915
4. vas- és acélgyártás	0,001394	0,001801	0,002005	0,001544	0,014299
5. acél- gép és közlekedési eszközgyártás	0,002839	0,003882	0,004147	0,003792	0,034144
6. elektrotechnika	0,002141	0,003041	0,003501	0,003196	0,036279
7. fa- és papíripar	0,080229	0,070388	0,079980	0,071993	0,070014
8. élelmiszer- és édességipar	0,562152	0,599560	0,584500	0,588841	0,370786
9. építőipar	0,003088	0,003161	0,004113	0,003386	0,004112
10. kereskedelem	0,007918	0,008203	0,007580	0,007042	0,003112
11. közlekedés	0,000747	0,000880	0,001156	0,000921	0,000750
12. egyéb szolgáltatások	0,025847	0,028571	0,028382	0,036403	0,050386
1-12 összesen	0,702241	0,734253	0,731441	0,735238	0,713153
13. állami- és magán-szervezetek	0,008914	0,008804	0,010503	0,012541	0,015561
14. fogyasztás, magánháztartás	0,264144	0,226331	0,213665	0,204280	0,207065
15. gépi beruházások	0,009064	0,012125	0,020734	0,012920	0,013358
16. építési beruházások	0,001693	0,002721	0,003399	0,008126	0,002567
17. külföld /export/	0,013944	0,015766	0,020258	0,026895	0,048296
1-17 bruttó termelési érték	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000
Mill.Dm.	20080	24990	29420	36920	44020

Ebből a nézőpontból három olyan ágazat van, amely a vizsgált időszak folyamán a mező- és erdőgazdasággal a legszorosabb összefonódást mutatta:

az élelmiszer- és édességipar,
a fa-, papir-, bőr- és textilipar és
az egyéb szolgáltatások.

A fenti három ágazat koeficiensei a következők voltak: 1954-ben 0,668228 és 1972-ben 0,491186. Mivel a mező- és erdőgazdaság termékeinek 1954-ben 70,2 %-át és 1972-ben 71,3 %-át adta át más népgazdasági ágazatoknak /lásd: 4. táblázat 1-12 sorok összege/, e három vele a legszorosabban összefonódott ágazattal bonyolította le kibocsátási kapcsolatainak 1954-ben 95,2, 1972-ben pedig 68,9 %-át. A három ágazat közül természetesen az élelmiszer- és édességipar a legnagyobb felhasználó, 1967-ig a mező- és erdőgazdaság termékeinek közel 60 %-át használta fel. 1972-ben azonban már e részarány erőteljes csökkenése figyelhető meg. A mezőgazdaság második számú felhasználója a vegyipar volt.^{22/}

A végső felhasználást tekintve /4. táblázat sorai 13-17/ a mező- és erdőgazdaság termékeinek legnagyobb felvevői a magánháztartások.

A kibocsátási koeficienseket a következő fejlődési tendenciák jellemzik:

a/ A mező- és erdőgazdaság termékeinek fő felvevője, az élelmiszer- és édességipar 1967-ig a termékek állandóan növekvő részarányát használta fel; ezt követően a részarány csökkenését figyelhetjük meg.

b/ A másik két legnagyobb felhasználó, a fa-, papir-, bőr- és textilipar és az egyéb szolgáltatások ingadozásokat mutatnak, a fej-

lődési tendencia azonban emelkedő /szolgáltatások/.

c/ A termelő ágazatok felhasználása nő, a mező- és erdőgazdaság termékeinek egyre csökkenő hányadát közvetlenül a magánháztartások használják fel, anélkül, hogy azt az élelmiszer- és édességipar feldolgozta volna.^{23/}

Mivel az élelmiszer- és édességipar a mező- és erdőgazdaság termékeinek fő felhasználója, célszerű, hogy ezen a területen részletesebb vizsgálatot eszközöljünk.

A bonni egyetem Agrárpolitikai, Piackutató és Gazdaságszociológiai Intézete input-output táblákat dolgozott ki az ugynevezett agrokomplexumra vonatkozóan 1954-re, 1958-ra és 1967-re. Mivel csak az 1954-es és az 1967-es táblázatokban szerepelnek eredeti adatok /hivatalos statisztikákból és saját felmérésekből/^{24/}, vizsgálatunkhoz csak ezeket a táblázatokat használtuk fel. A táblázatokban az agrokomplexumot egy 25 termékcsoporthoz előállító népgazdasági komplexumként definiálják.

A 25 termékcsoporthoz a következők alkotják:

- mezőgazdasági termékek,
- az erdőgazdaság, a halászat és a vadászat termékei,
- textilipari termékek,

az élelmiszer- és édességgyártás 22 termékcsoporthoz.^{25/}

A mezőgazdaság, mint felhasználó ágazat^{26/}, az élelmiszer- és édességipar következő területeivel mutatja a legszorosabb összefonódást:

1. takarmánytermelés /0,075538/,
2. tej- és tejtermékek /0,016864/,
3. malomipari termékek /0,011770/.

A zárójelben az ágazatok 1967-re vonatkozó anyagfelhasználási

koefficiensei^{27/} találhatók; az egész élelmiszer- és édességgyártás koefficiense 0,118196.

A mezőgazdaság, mint kibocsátó, a következő ágazatokkal van különösen szoros kapcsolatban:

1. hus, hústermékek, zsír- és faggyúgyártás /0,281599/,
2. tej, tejtermékek /0,175963/,
3. malomipari termékek /0,084678/.

Zárójelben itt a termelés^{28/} 1967-re vonatkozó kibocsátási koefficiensei vannak feltüntetve; az egész élelmiszer- és édességgyártásra vonatkozóan a koefficiens értéke 0,780940.

A részletes, az agrokomplexumra vonatkozó input-output táblázat is azt bizonyítja, hogy a mezőgazdaság saját felhasználása viszonylag alacsony /az anyagfelhasználási koefficiens, amely ez esetben megegyezik a kibocsátási koefficienssel, csak 0,035778/. A textiliparral történő összefonódás /A textilipar az agrokomplexum egyetlen olyan ágazata, amely sem az erdő- és mezőgazdasághoz, sem az élelmiszer- és édességgyártáshoz nem tartozik/ a többi ágazattal való kapcsolatokkal összehasonlítva kis mértékű.

Ha a mezőgazdasággal a legszorosabban összefonódott ágazatok koefficienseinek fejlődési tendenciáit vizsgáljuk, a következőket állapíthatjuk meg:

a/ A tej és tejtermékek termékcsoportjának a mezőgazdasággal való összefonódás mértéke mind az anyagfelhasználás, mind a kibocsátás tekintetében növekedést mutat. /Az anyagfelhasználási koefficiens az 1954-es 0,014486-ről 1967-re 0,016864-re, a termékki-bocsátási koefficiens pedig az 1964-es 0,160089-ről 1967-re 0,175963-ra nőtt./

b/ A husfeldolgozás összefonódása a mezőgazdasággal a kibocsátás szempontjából, a takarmánytermeléssel való összefonódás pedig az anyagfelhasználás vonatkozásában nőtt. /Az erre vonatkozó két koeficiens az 1954-es 0,257500-ról, illetve 0,032736-ről 1967-re 0,281599-re és 0,075538-ra növekedett./

c/ A textil- és a malomiparral történő összefonódás mind a kibocsátás, mind a felhasználás szempontjából csökkent. /E két ágazat anyagfelhasználási koeficiensei az 1954-es 0,004791-ről és 0,012718-ről 1967-re 0,003572-re és 0,011770-re, a kibocsátási koeficiensek pedig az 1954-es 0,091422-ről, illetve 0,137561-ről 1967-re 0,043185-re illetve 0,084878-ra csökkentek./

A textilipar és a mezőgazdaság lazuló kapcsolata azzal magyarázható, hogy a textiliparban megnőtt a szintetikus anyagok felhasználása, a malomiparral való kapcsolatok visszafejlődése azzal, hogy a kenyér- és az élelmiszerfogyasztás tendenciája - a többi mezőgazdasági termék fogyasztásával összevetve - csökkenő.

4. Az eredmények összehasonlító értékelése

A tőkés gazdaság tudományos-technikai forradalom révén különösen felgyorsult fejlődésének általános törvényszerűsége a termelőerők társadalmivá válása, s ennek kifejezéseiképpen a munkamegosztás és a specializáció fokozódása. Ez a törvényszerűség nem korlátozódik csak az ipar, a mezőgazdaság és a kereskedelem közötti kapcsolatokra, hanem az egész gazdaságra érvényes. A munkamegosztás és a specializáció révén gyors ütemben nő az áru-termelés, s ez azt jelenti, hogy a különböző ágazatokban működő

vállalatok gazdasági kapcsolatai gyors növekedésnek indulnak. Ebből azonban nemcsak mennyiségi, hanem minőségi változások is következnek a kapitalista ujratermelés során. Az egyes ágazatok és üzemek között létrejövő sokoldalú és differenciált gazdasági kapcsolatok eredményeként a különböző ágazatok gazdaságilag összefonódnak, különösen azok, amelyek egymás termékeit felhasználják.

A munkamegosztás és a specializáció következtében a különböző ágazatok üzei között kialakuló és egyre szorosabbá váló gazdasági kapcsolatok egyre nagyobb mértékben átalakítják a tőkés ujratermelési folyamatot. Marx Rodbertusszal folytatott vitája során már rámutatott ennek a folyamatnak a kezdeteire: "Minél jobban kifejlődik a földművelés, annál inkább kerülnek bele összes elemei, nemcsak formálisan, hanem reálisan áruként, azaz kívülről jönnek, más termelők termékei, vetőmag, trágya, jószág, állati anyagok stb." ^{29/} Az NSZK input-output táblázatainak vizsgálata egyértelműen azt mutatja, hogy viszonylag rövid időszak alatt, 1954-től 1972-ig az agrár-ipari összefonódás jelentős mennyiségi fejlődést mutat. A mezőgazdaság által felhasznált ipari termékek aránya 27,9 %-ról /1954/ 37,8 %-ra /1972/ nőtt, ^{30/} miközben a mezőgazdasági bruttó termelési értékén belül az új érték /"értéktermelés"/ aránya ugyanezen időszak alatt 59,7 %-ról 47 %-ra csökkent /v.ö. 1. táblázat./

A mezőgazdaság kapcsolata a termékeit felhasználó ágazatokkal szintén igen intenzív. Így pl. 1954-ben a mezőgazdasági bruttó termelés 56,2 %-ra, 1967-ben pedig 58,9 %-a került az élelmiszeriparban továbbfeldolgozásra.

A 4. táblázatban található adatok, amelyek arra vonatkoznak, hogy az élelmiszer- és édességgyártás területén 1972-ben 37,1 %-ra csökkent a felhasznált mezőgazdasági termékek aránya, valószínűleg a primer adatok összevonása miatt alakultak így. A felhasználó ágazatokban, az élelmiszeriparon kívül, igen nagy szerepe van a mezőgazdasági termékek kibocsátásának a fa-, papir-, bőr- és textilipari ágazatokban, ez a mezőgazdasági bruttó termelési értéknek 1954-ben 8 %-át, 1972-ben pedig 7 %-át tette ki.^{31/}

Az NSzK-ban a mezőgazdaságnak a többi ágazattal egyre erősödő összefonódása képezi az anyagi alapját a monopolizált mezőgazdaság feletti uralmának. A mezőgazdasági termelőeszközöket előállító iparágakban, különösen a vegyiparban és a gépgyártásban, de az élelmiszeriparban is döntő szerepük van a nagy ipari monopóliumoknak. A cukorgyártás területén négy monopólium uralja a piac 80 %-át, a margaringyártásban kettő a 89 %-át, az étolajgyártás területén pedig három a 81 %-át. A mezőgazdasági termelőeszközgyártás területén a traktorgyártás 80 %-át 6 termelő uralja, a kombájnogyártás területén 6 monopólium piaci részesedése 98,2 %, a műtrágyagyártás területén pedig a kapacitások 88 %-a felett 6 nagyvállalat rendelkezik.^{32/}

A szövetségi kormány az 1974. évi mezőgazdaságról szóló beszámolója leszögezi, hogy "A nagy ipari üzemek uralkodóvá válása egyértelmű" /az élelmiszeriparban/.^{33/}

Ugyanez érvényes a mezőgazdasági kereskedelemre, ahol "Az első koncentrációs hullám során ..., nagy csoportosulások alakultak ki, a második koncentrációs hullám során pedig létrejött ezen csoportok fuziója."^{34/}

Az utóbbi tíz évben az élelmiszer nagykereskedelemben a vállalatok száma kerekén 1/5 részükkel, az élelmiszer kiskereskedelemben pedig 1/3 résszel csökkent.^{35/}

A mezőgazdaság és az ipar összefonódása során kibővülnek a mezőgazdasági gépgyártás és a feldolgozóipar monopóliumainak gazdasági kapcsolatai a mezőgazdasági üzemekkel. Ez a feltétele annak, hogy a monopóliumok uralma mennyiségileg megnövekedhessen a mezőgazdaságban, ezzel együtt közvetlenebbé és intenzívebbé váljon. Reisch, nyugatnémet polgári agrárközgazdász kifejti, hogy "a mezőgazdaság egyre inkább kívülről befolyásoltta és irányítottá válik. A mezőgazdasági termelők már csak arról dönthetnek, hogy milyen gyorsan és milyen mértékben alkalmazkodnak a külső fejlődéshez, és mennyiben teljesítik a jövőben szükséges erőfeszítéseket."^{36/} Köttes, vezető nyugatnémet agrárszociológus pedig azt emeli ki, hogy: "Az egyre növekvő műszaki színvonal révén a mezőgazdaság egy technológiai rendszer részévé válik, ami egyrészt növeli a termelékenységét, másrészt pedig erősíti a többi ágazattól és az államtól való függést."^{37/}

Az ipar és a mezőgazdaságnak ez az összefonódása, amely a monopóliumok megnövekedett uralmának és a monopólikapitalista agrár-ipari komplexum kialakulásának anyagi alapja, ismét igazolja Lenin elméletét a monopóliumokról. Mielkowski írja a következőket: "Az agrár-ipari komplexumok igazolják azt, amivel Lenin a monopóliumokat jellemezte, hogy a szabadversenyessé kapitalizmus restaurációját viszik véghez."^{38/}

A monopóliumok uralmukat egyrészt a sokoldalú piaci kapcsolatok és az ágazatok közötti összefonódás révén, másrészt a vertikális integráció eredményeként kialakuló agrár-ipari egyesülések útján növelik. Ebben a folyamatban döntő szerepet játszanak a nemzetközi monopóliumok. Az NSZK-ban, az élelmiszeriparban 48 %-ot tesz ki a külföldi tőke részaránya.^{39/}

A nemzetközi monopóliumok hatalma egyre nő. Ebben a folyamatban állandóan új monopóliumok jönnek létre. Az újonnan létrejövő, gyakran kisebb és gyengébb monopóliumokat regionális, illetve ágazati monopóliumoknak nevezzük /ezek csak kisebb területen hatnak, illetve egy mezőgazdasági termékre specializálódnak/. A regionális és ágazati monopólium gyakran ugyanazt jelenti. Igaz, hogy ezek a monopóliumok általában gazdaságilag gyengék, területileg és ágazatilag korlátozottak, ennek ellenére nem lebecsülendők, hiszen a parasztok legnagyobb része éppen ezekkel kerül szembe. A SPD képviselője, Schmidt Gellersen a Szövetségi Tanácsban azt hangsúlyozza, hogy a feldolgozóipar és a kereskedelem révén a kereslet oligopolisztikus jellegűvé vált, s ez nagyon megnehezíti a kistermelő helyzetét a piacon.^{40/} E monopóliumok miatt a monopolista verseny is új vonásokat ölt. A kisebb monopóliumok gyakran függőségi viszonyba kerülnek a nagy nemzeti és nemzetközi monopóliumoktól. Ez a folyamat azonban nagyon ellentmondásos, és kemény konkurrenciaharc között megy végbe, ami jelentős mértékben befolyásolja az élelmiszertermelés helyzetét.

A mezőgazdaság egyre növekvő összefonódása a többi népgazdasági ággal és az ehhez kapcsolódó monopolizálódás hatással van a dolgozó parasztság kizsákmányolására és egyidejűleg új feltételeket teremt a munkásosztály és a parasztság közötti kapcsolatok fejlődése és a monopóliumok uralma elleni harcok számára.

J e g y z e t e k

1. Lenin: Az imperializmus mint a kapitalizmus legfelsőbb foka. Lenin Összes Művei 27. köt. Kossuth Könyvkiadó Budapest, 1971. 311. old.
2. Lenin: A kapitalizmus fejlődése Oroszországban. Lenin Összes Művei 3. köt. Kossuth Könyvkiadó Budapest, 1964. 49. old.
3. Marx: Értéktöbblet-elméletek II. rész. Marx-Engels Művei 26/II. Kossuth Könyvkiadó Budapest, 1976. 45. old.
4. V.ö.: Auswirkungen der Industrialisierung der Landwirtschaft in den Ländern Westeuropas. /A mezőgazdaság iparosodásának következményei a nyugat-európai országokban./ Verlag Nauka Kiadó, Moszkva, 1975. 18. old. /oroszul/
5. Deutscher Bundestag. 8. Wahlperiode. /A Német Szövetségi Gyűlés. 8. választási időszaka./ Drucksache 8/2531, Bonn, den 1.2.79. /Materialband zum Agrarbericht 1979 der Bundesregierung/. 94-95. old.
6. Ugyanott.
7. Lenin: Újabb adatok a mezőgazdasági kapitalizmus fejlődéstörvényeiről. Lenin Összes Művei 27. köt. Kossuth Könyvkiadó Budapest, 1971. 210. old.
8. Marx: A tőke I. köt. Marx-Engels Művei 23. köt. Kossuth Könyvkiadó Budapest, 1967. 471. old.
9. Az 1972-es évektől nem álltak rendelkezésünkre az NSzK input-output táblái.
10. V.ö. Krengel, R. többek között: Jährliches nominale Input-Output Tabellen und Importmatrizen für die Bundesrepublik Deutschland 1954 bis 1967. /Az NSzK évi folyóáras input-output táblázatai és importmátrixai 1954-1967-ig./ Előadások a strukturalitás körében. Deutschen Institut für Wirtschafts forschung, Duncker és Humblot, Berlin, 1972. 21. füzet, 7-30. old. Továbbá: Evers, I.: Input-Output-Projektionen, Empirische die Bundesrepublik Deutschland, Meisenheim am Glan 1974, Schriftten zur wirtschaftswissenschaftlichen Forschung, 86. kötet, 238-241. és 245-272. old.
11. Az 1967-es évet az 1966-os alapján vettük figyelembe, mivel erre ugyanúgy, mint 1954-re az NSzK agrárkomplexumainak eredeti táblázata állt rendelkezésre. V.ö. 3. fejezettel.
12. V.ö. Evers, Ingo: I.m. 277-278. old.
13. Fischner, Rainer: Input-Output-Rechnung für die BRD 1972. /1972-es input-output számítások az NSzK-ra vonatkozóan./ Duncker és Humblot, Berlin, 1975.

14. Az 56 szektor /DIW-rendszer/ összevonása 14 szektorrá /prog-nózis modell/, a 44. "kézműves" szektort kivéve, egyértelmű hozzárendeléssel történt. Ennek a szektornak az elemeit 6 másik szektorhoz rendeltük hozzá, mivel az összevonáshoz szükséges részarányokat nem közölték. Az összevonásnak három variánsát képeztük: 1. variáns: a kézművességet egy szektorhoz rendeljük hozzá, az acél-, gép és közlekedési eszköz gyártáshoz; 2. variáns: mind a hat szektorhoz az érték $1/6$ -át számítjuk; 3. variáns: mind a hat szektorhoz a bruttó termelési értéküknek megfelelő részarányt számítjuk. A 2. és a 3. variáns eredményei nem különböznek egymástól jelentősen. Mi a 3. variánst választottuk.
15. Az egyéb szolgáltatásokban a tudományt, a nevelést, a művészetet, az egészségügyet, a biztosítást, a lakásbéreket, a vendéglátást foglaltuk össze. Lásd: Krengel többek között az i.m. 11. old.
16. Az NSzK input-output tábláinak 1-12 sorai csak az országban előállított termékek szállításait tartalmazzák. Az importált termékeket egyösszegben mutatják ki az ezeket felhasználó ágazatoknál. /15. tábla sorai/. Az importált termékek azonban nagyon különböző gyártmányokból tevődnek össze, az import szerkezetét - hasonlóan a belföldihez - kiegészítő táblázatban tüntetjük fel. Az agrárkomplexumok input-output táblázataiban ezek az adatok minden évre megtalálhatók, mivel ott minden ágazat kibocsátását 3 számmal tüntetik fel: 1. belföldi termelés, 2. import, 3. össztermelés. A termékeket azokban az ágazatokban vesszük számba, amelyekben megtermelték ezeket attól függetlenül, hogy a nagykereskedelemnek, vagy közvetlenül a felhasználóknak szállítják. A kereskedelmi ágazatban csak a kereskedelmi tevékenység kerül kimutatásra. V.ö. többek között: Krengel: I.m. 13. old.
17. Lásd ennek az előadásnak a 15. oldalát.
18. Bahlburg meghatározza az előzetes teljesítmények viszonyát /az összes anyagfelhasználás magában foglalja az állami szállításokat és az importot/ a primér importhoz /"értéktermelés", leírások, indirekt adók, levonva a támogatásokat/ a mező- és erdőgazdaság területén, s ezt a mezőgazdaság összefonódottsági fokának tekinti, amely kutatásai szerint ez 1953-tól 1964-ig 0,36-ról 0,44-re nőtt.
Bahlburg, Manfred: Agrarpolitik als Instrument antizyklischer Konjunkturpolitik - Versuch einer Input-Output-Analyse der Wirkungen zusätzlicher landwirtschaftlicher Investitionen auf Produktion, Einkommen und Beschäftigung.
/Az agrárpolitika, mint az anticiklikus konjunkturpolitika eszköze. Kísérlet egy input-output analízis keretében arra, hogy felvázolják a pótlólagos mezőgazdasági beruházások hatását a termelés-

re, a jövedelemre és a foglalkoztatottságra./
Dissertation, Universität Hamburg, 1972. 21. old.
/A függelék I-IV. táblázatainak adatai alapján az
összefonódottság foka 1954-ben 0,44, 1958-ban 0,51,
1962-ben 0,66 és 1967-ben 0,76 volt./

19. Az I. táblázatban szereplő koeficiensek csak a belföldi
termékszállításokat tartalmazzák. Lásd a 17. láb-
jegyzetet is.
20. Thimm és Besch részletes elemzését adják a mezőgazdaság és
a többi népgazdasági ágazat összefonódásának, ame-
lyek ellátják a termelési eszközökkel és szolgálta-
tásokkal, és hasonló végkövetkeztetésekre jutnak.
Thimm, H.-U. und Besch, M.: Die Nahrungswirtschaft.
Zunehmende Verflechtung der Landwirtschaft mit vor
- und nachgelagerten Wirtschaftsbereichen.
/Az élelmiszergazdaság. A mezőgazdaság növekvő
összefonódása a megelőző és követő gazdasági ága-
zatokkal./ Paul Parey Verlag Hamburg und Berlin,
1971. 22-100 old., különösen a 45-46. oldal.
21. Az erdő- és mezőgazdaságnak történő traktorszállítás a
beruházásoknál szerepel, ezért itt figyelmen kívül
hagytuk. A szállítások visszaesése csak az acél-,
gép- és közlekedési eszközgyártás területéről tör-
ténő anyagszállításokra vonatkozik.
A mezőgazdaságba irányuló beruházási eszközszállí-
tásokra, amely magában foglalja az erdő- és víz-
gazdálkodást, pontosabb adatok Thimm-nél és Besch-
nél találhatók.
Thimm, H.: - Besch, M.: Von der Landwirtschaft zur
"Nahrungswirtschaft". Agrarwirtschaft, Hannover,
1968. 9. füzet. 273. old.
22. E kérdés megválaszolása még további kutatásokat követel,
mivel ezeket a következtetéseket a primér adatok
összevonásából kaptuk. V.ö. 14. lábjegyzettel.
23. A mezőgazdaság termékeit felhasználó ágazatokkal való össze-
fonódottság részletes vizsgálata megtalálható
Thimm-nél és Besch-nél. I.m. 100-103. old.
24. Erről közelebbi található: Zurek, Max: Die Input-Output-
-Verflechtung der westdeutschen Agrar- und
Ernährungswirtschaft, Versuch einer Quantifizierung
des "Agribusiness in der BRD, Forschungsgesellschaft
für Agrarpolitik und Agrarsoziologie e.V.
/A nyugatnémet mezőgazdaság és élelmiszeripar
input-output összefonódása. Kísérlet az NSZK
"Agribusiness" kvantifikálására./
Bonn, 1972. 4-202. old. V.ö. Evers, Ingo: I.m.
242-243. old., 273-276. old.
Ezek a táblázatok két módszertani elvben különböz-
nek a többitől: Először: Az összefonódást nem olyan
intézmények /többek között üzemek/ között vizsgál-
ják, amelyek ágazatokat alkotnak, hanem gyártmányok
között, amelyek gyártmánycsoportokat alkotnak.
Másodszer: A hasonló termékek importját ugyanazon
táblázaton, a hazai termeléssel egyösszegben veszik
számba. /Lásd a 17. lábjegyzetet./

25. Heinrichsmeyernél 1960-ra találhatók az NSzK agrárkomplexumaira vonatkozó input-output táblák, amelyek 12 termékcsoporthot tartalmaznak, ezek közül csak három tartozik az élelmiszer- és édességgyártáshoz, a többi 9 egyéb iparágazatokhoz tartozik. Heinrichsmeyer, W.: Anwendungsmöglichkeit und Aussage von Input-Output-Modellen für den Agrarbereich.
/A mezőgazdaság input-output modelljeinek alkalmazási lehetőségei és tanulságai./
Agrarwirtschaft, Hannover, 1967. 4. füzet. 105-118. old.
26. Az ágazat fogalma itt szinonim a termékcsoporthal. Ez az úgynevezett "tisztá" ágazat.
27. Az import figyelembe vételével, a bruttó termelési értékre vonatkoztatva.
28. Az import figyelembe vételével, a bruttó termelési értékre vonatkoztatva.
29. Marx: Értéktöbbletelméletek II. rész. Marx-Engels Művei 26/II. Kossuth Könyvkiadó Budapest, 1976. 40. old.
30. Az USA-val ellentétben, amelyre vonatkozóan Morosow kiszámította, hogy 1970-ben a farmok össztermelési költségének 76 %-át a vásárolt termelési eszközök teszik ki, ez a részarány viszonylag alacsony. V.ö.: Morosow, V.: Landwirtschaft und Agrobusiness inden USA.
/Mezőgazdaság és "agrobusiness" az USA-ban./
Welt wirtschaft und internationale Bezikungen. Moszkva, 1973. 24. füzet, 59. old. /oroszul/.
Az EKG-ban teljesen eltérő az egyes országokban az előzetes teljesítmények aránya. A legmagasabb Nagy-Britanniában, 57 %, a legalacsonyabb Olaszországban, ahol 27 %.
Die Lage der Landwirtschaft in der Gemeinschaft. Bericht 1976, Brüssel - Luxemburg, Januar 1977. 113. old.
31. V.ö. Zurek, Max: I.m.
32. Agra Europe, Bonn, Párizs, London, Róma 1978. 3. sz. Dokumentáció, 20. old.
33. Deutscher Bundestag. 7. Wahlperiode. /Német Szövetségi Gyűlés. 7. választási időszaka./
Drucksache 7/1650, Bonn, den 11.2.1974. Agrarbericht der Bundesregierung 1974. 84. old.
34. Deutscher Bundestag. 6. Wahlperiode. /Német Szövetségi Gyűlés. 6. választási időszaka./
Drucksache 6/3090, Agrarbericht der Bundesregierung 1972. 13. old.
35. Deutscher Bundestag. 8. Wahlperiode. /Német Szövetségi Gyűlés. 8. választási időszaka./
Drucksache 8/2530, Agrarbericht der Bundesregierung 1979. 37. old.

36. Reisch, E.: Landwirtschaft im nächsten Jahrzehnt?
/Mezőgazdaság a következő évtizedben?/
Mitteilungen der Deutschen Landwirtschaftsgesellschaft, Frankfurt/Main, 1973. 16. füzet. 440. old.
37. Noch mehr Leistung-noch mehr Tempo. /Még nagyobb teljesítményt, még nagyobb tempót./
Das Landvolt/Deutsche Bauernzeitung, Köln, 1977. X. 16. 4. old.
38. Milekowski, A.G.: Neue Züge des staatsmonopolistischen Kapitalismus. /AZ állami monopolkapitalizmus új vonásai./
APN-Verlag, Moskau 1973. 48. old.
39. Deutscher Bundestag. 8. Wahlperiode. /Német Szövetségi Gyűlés. 8. választási időszaka./
Drucksache 7/3210, Agrarbericht der Bundesregierung, 1975. 103. old.
40. Sozialdemokratischer Pressedienst, Bonn, 1978. II. 15. 32. szám. 6. old.

Dr. Müller, Éva - Dr. Müller, Gerhard:

Die Intensität der Verflechtungsbeziehungen zwischen Industrie und Landwirtschaft als eine materielle Grundlage für die Monopolherrschaft über die Landwirtschaft /dargestellt anhand der Analyse von Input-Output-Tabellen der BRD 1954, 1958, 1962, 1967 und 1972/

/Resümee/

Ausgehend davon, dass die Verflechtung zwischen Industrie und Landwirtschaft eine wichtige materielle Basis für das Eindringen der Monopole in die Landwirtschaft bildet, wurde die Intensität dieser Verflechtung mit Hilfe der Input-Output-Tabellen für die BRD für die Jahre 1954, 1958, 1962, 1967 und 1972 untersucht.

Die Analyse der Koeffizienten dieser Tabellen zeigt, dass die Landwirtschaft zu den Bereichen gehört, die am stärksten mit anderen Bereichen der Volkswirtschaft verflochten sind und der Eigenverbrauch an Produkten relativ niedrig ist. Besonders intensiv ist die Verflechtung mit den Bereichen Nahrungs- und Genussmittel /vor allem Futtermittel/, Chemie, Steine und Erden und sonstige Dienstleistungen als vorgelagerten Bereiche, und mit den Bereichen Nahrungs- und Genussmittel, Holz, Papier, Leder, Textilien und sonstige Dienstleistungen als nachgelagerten Bereichen. Die Intensität der Verflechtung der Landwirtschaft mit diesen Bereichen hat in den untersuchten Jahren zugenommen. Da sich in diesen Bereichen gleichzeitig der Einfluss der Monopole vergrößert hat, führte die wachsende Verflechtung zu einer neuen Stufe der Herrschaft des Monopolkapitals in der Landwirtschaft, deren Formen im einzelnen jedoch in einem späteren Beitrag untersucht werden.